

LAUSUNTO HALLINTOVALIOKUNNALLE 29.10.2020

Törkeä tietomurto, törkeä kiristys – arkaluonteiset henkilötiedot (Psykoterapiakeskus Vastaamo)

Valiokunnan oma asia, O 68/2020 vp

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiasta.

Mahdollisesti kymmenien tuhansien ihmisten asiakas- ja potilastietoja on vuodettu verkkoon Psykoterapiakeskus Vastaamon tietojärjestelmään kohdistuneen tietomurron tai tietomurtojen seurauksena. Tekijä tai tekijät ovat kiristäneet tiedoilla rahaa sekä Vastaamolta että yrityksen asiakkailta. Osa tiedoista on julkaistu jo internetissä.

Koska kyse on yrityksen asiakastietojen (esimerkiksi osoitetiedot ja henkilötunnus) lisäksi myös erityisen arkaluontoisista ja potilaan henkilökohtaista tunne-elämää yksityiskohtaisella tavalla kuvaavista potilastiedoista, tapahtunut on omiaan aiheuttamaan tietomurron uhriksi joutuneille merkittävää henkistä kärsimystä.

”Tavanomaisen” tietomurrosta aiheutuvan kärsimyksen ja vahingon lisäksi nyt käsillä olevassa tapauksessa terapisuhteen luottamuksellisuuden rikkoutuminen, tietoisuus potilastietojen vuotamisesta terapisuhteen ulkopuolelle ja käsiteltyjen asioiden nouseminen uudelleen potilaan yksin käsiteltäväksi voi hyvin konkreettisella tavalla lisätä uhrin psyykkistä oireilua ja pahoinvointia.

Oikeudellisten toimintavalmiuksien ja voimavarojen tukeminen

Useat järjestöt ja viranomaiset tarjoavat neuvonta- ja keskusteluapua tietomurron uhreiksi joutuneille. Tämän lisäksi viranomaiset, tiedotusvälineet, järjestöt ja yksityiset ihmiset ovat tuottaneet verkkoon ohjeistuksia siitä,

miten uhrien suositellaan toimivan. Eräät järjestöt ja viranomaiset ylläpitävät tietovuotoapu.fi -sivustoa, johon on koottu tietoa auttavista tahoista ja neuvoja uhreille.

Tietomurron kohteena on hyvin suurella todennäköisyydellä joukko ihmisiä, joiden *oikeudelliset toimintavalmiudet* ja voimavarat reagoida asiaan riittävällä tavalla ja riittävän nopeasti ovat puutteelliset. Oikeudellisilla toimintavalmiuksilla tarkoitetaan tietoisuutta omista oikeuksista sekä tosiasiallista kykyä valvoa niiden toteutumista ja ryhtyä toimiin niiden turvaamiseksi. Tällaisia toimia ovat tässä vaiheessa kriisin hoitoa esimerkiksi erilaisten kieltojen (mm. luottokielto, markkinointikielto) hakeminen ja myöhemmässä vaiheessa reagoiminen esimerkiksi mahdollisiin tietojen väärinkäytöksiin.

Neuvonnan ja keskusteluavun lisäksi tietomurron uhreille voitaisiin tarvittaessa tarjota myös käytännön apua erilaisten tarpeellisten toimenpiteiden suorittamiseen. Tiettyihin oikeudellisiin toimiin on mahdollista saada oikeusapua ja esimerkiksi sosiaalitoimesta on jo nykyään mahdollista saada apua virastoasiointiin muun muassa Kansaneläkelaitoksessa ja Digi- ja väestötietovirastossa. Mikäli halutaan varmistaa, että heikommassa asemassa olevien oikeudet ovat varmasti turvattu, esimerkiksi kuntien tulisi tiedottaa aktiivisesti, mikäli ne voivat tarjota tarvittaessa apua myös tietomurtoon liittyvässä asiointissa.

Tiedottaminen korvauksista

Tässä vaiheessa on vielä liian varhaista arvioida, missä määrin Vastaamo ja mahdollisesti myös sairaanhoitopiirit ovat vahingonkorvausvastuussa tietomurrosta. Muiden korvausten ohella uhreille voidaan suorittaa myös kärsimyskorvausta. Mikäli Vastaamo ja sairaanhoitopiirejä syytettäisiin tulevaisuudessa rikoksista, syyttäjä voi harkintansa mukaan ajaa rikosprosessissa myös asianomistajien vahingonkorvauskanteita. Tiedotusvälineissä on myös uutisoitu osan tietomurron uhreista suunnittelevan omaa, itsenäistä korvauskannettaan.

Päällekkäisten prosessien välttämiseksi, asiaan liittyvän epätietoisuuden hälventämiseksi ja kaikkien potentiaalisten korvauksen saajien oikeuksien tosiasiallisen toteuttamisen edistämiseksi olisi toivottavaa, että tietomurron uhreille tarjottaisiin tietoa korvausten hakemisen prosesseista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Omien tietojen tarkastaminen ja epätietoisuus kirjaamisen käytännöistä

Rekisteröidyllä on oikeus tarkastaa itseään koskevat tiedot Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisesti. Rekisterinpitäjän on toimitettava tiedot lähtökohtaisesti kuukaudessa. Vaikka tietojen toimittamisen pitkittyminen määräaikaan saakka ei ole juridisesti moitittavaa, tilanne on kuitenkin tosiasiasa kohtuuton uhreille, joilla ei välttämättä ole vielä tässä vaiheessa käsitystä edes siitä, millä tarkkuudella heistä on ylipäättään kirjattu tietoja potilastietojärjestelmään.

Kirjaamisen käytännöt vaihtelevat: psykoterapeuttien keskuudessa on ollut epäselvyyttä siitä, miten terapian aikana syntyneitä muistiinpanoja säilytetään ja mitä niistä kirjataan järjestelmiin saakka. Syynä tähän on puutteellinen koulutus informaatio-oikeudesta ja tietosuojasta. Potilastietojärjestelmiin tulisi kirjata vain hoidon kannalta tarpeellisia tietoja, mutta myös "tarpeellisuudesta" on erilaisia näkemyksiä.

Yleisestikin terapiasuhteen yksityiskohdista sopiminen ja myös tietosuoja-asioista (esimerkiksi muistiinpanojen käsittely) tiedottaminen voi jäädä puutteelliseksi. Psykologiliitto suosittelee kirjallisen terapiasopimuksen laatimista terapian alussa, mutta kaikki psykoterapeutit eivät noudata suositeltua käytäntöä. Terapiasopimuksen laatimisen yhteydessä asiakasta olisi mahdollista ja myös syytä informoida myös tietosuojaan liittyvistä asioista. Tämä olisi rekisteröidyn kannalta toivottavampaa verrattuna tilanteeseen, jossa tietoa ei joko tarjota lainkaan tai siihen on mahdollista tutustua esimerkiksi palveluntarjoajan verkkosivuilla.

Potilastietojärjestelmien valvonnasta

Suomessa on niin kutsuttuja luokan A ja luokan B potilastietojärjestelmiä. Luokan A järjestelmät ovat suurempien toimijoiden järjestelmiä, jotka on liitetty Kanta-järjestelmään ja ne ovat ulkopuolisen valvonnan piirissä. Luokan B järjestelmissä on kyse Vastaamon kaltaisten toimijoiden itsenäisistä potilastietojärjestelmistä, jotka eivät tosiasiallisesti ole aktiivisen ulkopuolisen valvonnan piirissä.

Tulevaisuudessa lie syytä selvittää myös luokan B järjestelmien valvonnan tiivistämisen aiheellisuutta.

Oskari Korhonen, lakimies

oskari.korhonen@mtkl.fi, 040 843 2104